

Sygn. akt II CSK 283/15

POSTANOWIENIE

Dnia 3 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z wniosku M. B. – R. i K. R.

przy uczestnictwie P. S. E. Spółce Akcyjnej

w K.

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 3 marca 2016 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego w P.

z dnia 9 grudnia 2014 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę
Sądowi Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w P. oddalił apelację uczestnika od postanowienia Sądu Rejonowego w S. z dnia 18 grudnia 2013 r., którym ustanowiona została na opisanej nieruchomości wnioskodawców służebność przesyłu na rzecz uczestnika, polegająca na prawie swobodnego dostępu i dojazdu do przebiegających na nieruchomości urządzeń elektroenergetycznych, w celu wykonania wszelkich prac związanych z eksploatacją, konserwacją i remontami oraz usuwaniem ewentualnych awarii sieci elektrycznej na pasie gruntu o szerokości 50 m wzdłuż linii, to jest po 25 m z obu stron osi tej linii oraz zasądzono na rzecz wnioskodawców kwotę 39 642 zł tytułem jednorazowego wynagrodzenia za ustanowienie służebności.

Orzeczenie to wynika z następujących ustaleń Sądu Rejonowego, podzielonych i uznanych za własne przez Sąd Okręgowy:

Wnioskodawcy są właścicielami nieruchomości położonej w B. gminie R. będącej działką nr 371/3 o powierzchni 0,2708 ha, którą nabyli w 2006 r. Nad wschodnią częścią nieruchomości przebiega linia elektroenergetyczna 220 kV P. – P., obejmująca trzy tory prądowe i dwa przewody odgromowe, której właścicielem jest uczestnik. Założenie tej sieci nastąpiło na podstawie decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej z dnia 11 marca 1963 r., wydanej na wniosek Zakładów Energetycznych - Przedsiębiorstwa Państwowego Zakładu Energetycznego P. – T., z uwzględnieniem akceptacji Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w P. Sieć ta weszła w posiadanie PGE G. E. S.A. z siedzibą w L. od dnia 5 grudnia 2007 r. Uczestnik korzysta z nieruchomości wnioskodawców, co najmniej od tego czasu, w sposób odpowiadający treści służebności przesyłu, o której mowa w art. 305¹ k.c. bez żadnego wynagrodzenia. Szerokość pasa technologicznego, niezbędnego do prawidłowego korzystania z urządzeń wynosi 50 m wzdłuż przebiegu linii, tj. po 25 m po obu jej stronach. Jednorazowe wynagrodzenie ustalone zostało w oparciu o opinię biegłego na kwotę 39 642 zł. Bezsporne były także okoliczności dotyczące przebiegu linii elektroenergetycznej, stanowiącej własność P. S. E. O. S.A. w K., przez nieruchomość wnioskodawców oraz korzystanie z tej nieruchomości przez uczestnika bez wynagrodzenia.

Sąd Rejonowy nie dał wiary dowodom z fotokopii przedłożonych przez uczestnika w postaci mapy sieci elektroenergetycznej najwyższych napięć według stanu z czerwca 1974 r., zarządzenia Naczelnego Dyrektora Zjednoczenia Energetyki z dnia 12 sierpnia 1975 r., zarządzenia nr 57 Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1988 r. wraz z załącznikami, zarządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 lipca 1993 r., aktu notarialnego - protokołu Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy P. S. E. S.A. z dnia 31 maja 1994 r. Sąd ten stwierdził, że niepoświadczona kserokopia nie jest dokumentem. Może być uznana za odpis, jeżeli dojdzie do poświadczenia jej zgodności z oryginałem. Uczestnik nie uczynił zadość żądaniu wnioskodawców przedłożenia do wglądu oryginałów, czy też odpisów.

Podniesiony przez uczestnika zarzut zasiedzenia oparty został na twierdzeniu, że począwszy od 1965 r., najpierw Skarb Państwa poprzez przedsiębiorstwa państwowe, potem jego następcy prawni, a ostatecznie on sam posiadają nieprzerwanie na gruncie wnioskodawców służebność odpowiadającą treścią służebności przesyłu. Nie zostały jednak wykazane przesłanki przewidziane w art. 172 k.c., poza wydaniem w 1963 r. decyzji umożliwiającej założenie sieci. Nie zostały przedstawione dowody potwierdzające datę wzniesienia sieci, datę rozpoczęcia korzystania z niej przez przedsiębiorstwo przesyłowe oraz stosunki właścicielskie do 2007 r. Kserokopie dokumentów nie były wiarygodne.

Sąd Okręgowy uznał za prawidłową odmowę wiarygodności przedstawionym przez uczestnika kopiom dokumentów. Nie podzielił zarzutów kwestionujących odmowę ustalenia, że doszło do zasiedzenia służebności. Wskazał, że przed wejściem w życie ustawy z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 116, poz. 731), z dniem 3 sierpnia 2008 r., możliwe było nabycie w drodze zasiedzenia służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa. Uczestnik zmienił stanowisko dotyczące początkowej daty biegu zasiedzenia z dnia 1 stycznia 1966 r. na dzień 31 grudnia 1963 r., co oznacza, że zasiedzenie możliwe byłoby na rzecz Skarbu Państwa. O ile dopuszczalny był zarzut zasiedzenia służebności na rzecz uczestnika, o tyle nie może on dotyczyć osoby trzeciej w stosunku do uczestników, czyli Skarbu Państwa. Nie doszło jednak do złożenia odrębnego wniosku o zasiedzenie,

poza rozpoznawaną sprawą. Nie było obowiązku sporządzenia mapy z uwidocznieniem przebiegu urządzeń przesyłowych według zasad obowiązujących przy oznaczaniu nieruchomości w księgach wieczystych. Zakres uprawnień i obowiązków wynikających z ustanowienia służebności był wystarczający oraz jednoznacznie określony. Przyznane wnioskodawcom wynagrodzenie spełniało wymagania odpowiedniego wynagrodzenia za dalsze korzystanie z oznaczonego pasa gruntu.

Uczestnik w skardze kasacyjnej powołał obie podstawy przewidziane w art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzutem naruszenia przepisów prawa materialnego objął: art. 124 ust. 6 u.g.n. w związku z art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (Dz.U. Nr 17, poz. 70 ze zm.) przez niezastosowanie, w sytuacji legitymowania się decyzją wydaną na tej podstawie w dniu 11 marca 1963 r. i będącą niekwestionowaną podstawą faktyczną orzeczenia; art. 292 w związku z art. 172 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie i nieuwzględnienie zarzutu zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu; art. 305¹ k.c. przez niewłaściwe zastosowanie, ponieważ przysługiwał mu tytuł prawny wynikający z powołanej decyzji, ewentualnie służebność nabyta w drodze zasiedzenia oraz art. 305¹ w związku z art. 287, 288 i 305⁴ k.c. przez niewłaściwe określenie zakresu ustanowionej służebności. Obrza przepisów postępowania dotyczyła: art. 382 w związku z art. 308 § 1 i 2, 232 zdanie pierwsze; art. 309 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. i polega na stawianie fotokopiom dokumentów wymagań przewidzianych dla odwzorowanych dokumentów; art. 228 w związku z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. polegała na niewzięciu pod uwagę okoliczności powszechnie znanych związanych z przekształceniem przedsiębiorstw przesyłowych w okresie transformacji ustrojowej; art. 328 § 2 w związku z art. 361, art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. przez niewyjaśnienie przyczyn odmowy wiarygodności przedłożonym fotokopiom dokumentów, niezależnie od odmowy mocy dowodowej, z uwagi na nieprzedstawienie oryginałów dokumentów; art. 378 § 1 w związku z art. 391 § 1 i 13 § 2 k.p.c. przez nierozpoznanie wszystkich zarzutów apelacyjnych, w tym zmierzających do wykazania tytułu prawnego do dysponowania nieruchomością albo w ramach służebności nabytej przez zasiedzenie albo decyzji

wywłaszczeniowej. Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia, zmiany postanowienia Sądu pierwszej instancji i oddalenia wniosku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszym rzędzie rozważenia wymagały podniesione przez skarżącego zarzuty naruszenia przepisów postępowania, które dotyczą możliwości przeprowadzenia kontroli trafności wyводу Sądu Okręgowego.

Zakres rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji wynika z art. 378 § 1 k.p.c., który ma zastosowanie także w postępowaniu nieprocesowym, stosownie do art. 13 § 2 k.p.c. Zbędnie powołał skarżący związek tych przepisów z art. 391 § 1 k.p.c., skoro dotyczą one wprost postępowania apelacyjnego. Wykładni sformułowania użytego w art. 378 §1 k.p.c. „sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji”, dokonał Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07 (OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Przyjął, że sformułowanie to oznacza, iż sąd ten rozpoznaje sprawę merytorycznie w granicach zaskarżenia, dokonuje własnych ustaleń faktycznych, prowadząc lub ponawiając dowody albo poprzestając na materiale zebranym w pierwszej instancji (art. 381 i 382 k.p.c.), ustala podstawę prawną orzeczenia niezależnie od zarzutów podniesionych w apelacji, będąc ewentualnie związany oceną prawną lub uchwałą Sądu Najwyższego (art. 386 § 6, art. 398²⁰ i art. 390 § 2 k.p.c.), stosuje przepisy regulujące postępowanie apelacyjne oraz, gdy brak takich przepisów, przepisy dotyczące postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 367 i nast. oraz art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.), kontroluje prawidłowość postępowania przed sądem pierwszej instancji, pozostając związany zarzutami przedstawionymi w apelacji, jeżeli są dopuszczalne (np. art. 162 k.p.c.), ale biorąc z urzędu pod uwagę nieważność postępowania (art. 378 § 1 in fine k.p.c.), orzeka co do istoty sprawy stosownie do wyników postępowania, nie wykraczając poza wniosek zawarty w apelacji i nie naruszając zakazu *reformationis in peius* (art. 378 § 1, art. 384 i 386 k.p.c.). Kontrola prawidłowości postępowania przed sądem pierwszej instancji, przy uwzględnieniu związania zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa procesowego, przedstawionymi w apelacji, wskazuje na obowiązek sądu apelacyjnego rozpoznania i ustosunkowania się do tych zarzutów. Sąd Okręgowy nie dopełnił

tych wymagań, poprzestając na lakonicznym stwierdzeniu, że zarzuty naruszenia art. 328 § 2 oraz art. 308 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. były nietrafne, jak też, że podzielił przyczyny podane przez Sąd pierwszej dla odmowy wiarygodności kopiom dokumentów. Z kolei Sąd Rejonowy odmówił wiarygodności przedłożonym przez uczestnika dowodom, z uwagi na to, że były to kopie niepoświadczone za zgodność z oryginałami dokumentów, których przedstawienia domagali się wnioskodawcy. Pominięte zostały powoływane przez uczestnika powody posłużenia się fotokopiami dokumentów.

Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c., w ramach drugiej podstawy kasacyjnej niedopuszczalne jest podnoszenie zarzutów dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów, które nie obejmuje jednak innych zarzutów odnoszących się do toku postępowania dowodowego. Należało zatem rozważyć zarzut naruszenia art. 382 w związku z art. 308 k.p.c.

Z art. 308 § 1 k.p.c. wynika, że sąd może dopuścić dowód także z fotokopii, stanowiąc w § 2, iż przeprowadza się taki dowód przy odpowiednim zastosowaniu przepisów o dowodzie z oględzin oraz dowodzie z dokumentów. Fotokopia stanowi odbitkę rysunku lub tekstu bez sporządzania negatywu, ma charakter wtórny, a zatem powinna być potwierdzona za zgodność z oryginałem na potrzeby postępowania dowodowego. Fotokopie niepoświadczone za zgodność z oryginałem, co do zasady, nie stanowią dokumentu. Przyjęte zostało w orzecznictwie, że należy uznać za dopuszczalne posłużenie się niepotwierdzoną kserokopią (fotokopią), jako środkiem przydatnym do ustalenia treści pisemnego dokumentu, w sytuacji, gdy z przyczyn faktycznych uzyskanie dostępu do oryginału, odpisu lub wypisu, zrównanego w skutkach z oryginałem, nie jest możliwe dla strony, a także dla sądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2014 r., III CSK 254/13, niepubl.). W takich przypadkach nie ma niebezpieczeństwa obejścia przepisów regulujących przeprowadzenie dowodu z dokumentów, na które zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 lutego 2007 r., II CSK 401/06, (niepubl.). Nie dojdzie także do naruszenia prawa strony do dowodzenia swoich twierdzeń innymi środkami, które utrwalają obrazy w tym dokumentów, które nie zachowały się. Pozwoli to na ustalenie, czy dokument istniał, od kogo pochodził i jaką miał treść, a jednocześnie, przy braku innej możliwości

dowodzenia, nie doprowadzi zakazu dowodowego, nieprzewidzianego przepisami prawa. Podkreślenia wymaga, iż przewidziany art. 233 k.p.c. obowiązek wszechstronnej oceny mocy i wiarygodności wszystkich dowodów, powinien wyeliminować niebezpieczeństwo nadużyć. Obowiązek wykazania okoliczności nieosiągalności dokumentów, z powołaniem na fotokopie, obciąża uczestnika przedstawiającego fotokopie.

Złożone przez skarżącego fotokopie dokumentów w postaci mapy sieci elektroenergetycznych z 1974 r., zarządzenia Naczelnego Dyrektora Zjednoczenia Energetyki z dnia 12 sierpnia 1975 r., zarządzenia nr 57 Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1988 r. wraz z załącznikiem, zarządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 lipca 1993 r. nie stanowiły aktów prawa wewnętrznego w rozumieniu art. 93 Konstytucji, które mogą być wydawane na podstawie ustawy i podlegają kontroli zgodności z powszechnie obowiązującym porządkiem prawnym. Akty prawa wewnętrznego obowiązują jednostki organizacyjne podległe organowi wydającemu je, nie mogą stanowić podstawy decyzji organów państwowych wobec obywateli, osób prawnych i innych podmiotów. Nie wymagają one dowodzenia, ponieważ jako element obowiązującego porządku prawnego są znane sądomi.

Nie należą do systemu źródeł prawa, wydawane niejednokrotnie przez te same podmioty, zarządzenia o charakterze organizacyjnym, jednorazowym, związane z wykonywaniem innego rodzaju uprawnień władczych względem podległych im podmiotów. Do tej kategorii należy zaliczyć powoływane przez uczestnika dokumenty, odnoszące się do reorganizacji i przekształceń przedsiębiorstw państwowych, przekazywania pomiędzy nimi mienia, które wynikały z władczych uprawnień właścicielskich, realizowanych przez organ założycielski lub inny uprawniony przez ustawę organ. Sąd Najwyższy w analizie tego rodzaju aktów prawnych dokonanych w postanowieniach z dnia 7 grudnia 1999 r., I CKN 795/99 (OSNC 2000, nr 6, poz.14) i z dnia 26 listopada 2014 r., III CSK 254/13, uwzględniającej zapatrywanie zawarte w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 czerwca 1993 r., SK 37/02 (OTK - A 2003, nr 6, poz. 53), przekonująco stwierdził, że tego rodzaju akty są zbliżone, co do trybu podejmowania i skutków, do decyzji administracyjnych, a nie do aktów prawnych. Wyrażone zostało także w orzecznictwie stanowisko (por. wyroki Sądu

Najwyższego: z dnia 21 października 1983 r., III PRN 1/83, OSNC 1984, nr 6, poz. 95 i z dnia 13 grudnia 1991 r., II CR 85/91, OSNC 1993, nr 3, poz.41) przyjmujące, że czynności te mają odrębny charakter, wywodzony ze stosunków regulowanych ustawą z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1384) i rozporządzeniami wykonującymi ją, a także przepisami innych ustaw szczegółowych jak: ustawa z dnia 11 maja 1988 r. o nadzwyczajnych uprawnieniach i upoważnieniach dla Rady Ministrów (Dz. U. Nr 13, poz. 98) oraz ustawa z dnia 5 lutego 1993 r. o przekształceniach własnościowych niektórych przedsiębiorstw państwowych o szczególnym znaczeniu dla gospodarki państwa (Dz.U. Nr 16, poz.69 ze zm.). Te indywidualne zarządzenia są dokumentami urzędowymi, kierowanymi do podległych podmiotów, które nie są ogłaszane. Wykazywanie ich treści podlega regułom dowodowym przewidzianym dla dowodów z dokumentów.

Natomiast w odniesieniu do aktów i zarządzeń podlegających opublikowaniu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym, wydawanym na podstawie ustawy z dnia 22 grudnia 1995 r. o wydawaniu Monitora Sądowego i Gospodarczego (jedn. tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 125) i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 kwietnia 1996 r. w sprawie organizacji, sposobu wydawania i rozpowszechniania Monitora Sądowego i Gospodarczego (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 238) będącym ogólnokrajowym dziennikiem urzędowym przeznaczonym do zamieszczania obwieszczeń lub ogłoszeń obejmujących wpisy: do Krajowego Rejestru Sądowego, wymagane przez kodeks spółek handlowych, kodeks postępowania cywilnego i inne, jeżeli ich ogłoszenie jest wymagane lub dopuszczone przez ustawy, niezbędne jest jedynie wskazanie na opublikowanie w konkretnym Monitorze. Wynika to z celu wydawania tego publikatora polegającego na stworzeniu materialnych podstaw niewzruszalnego domniemania powszechnej znajomości wpisów w rejestrze (art. 15 ust. 1 w związku z art. 13 ust.1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1203 ze zm.)). Treść tych wpisów, stosownie do art. 228 k.p.c. może być traktowana jako powszechnie znana.

Sąd Okręgowy nie rozważył okoliczności powoływanych przez uczestnika, który przedstawił fotokopie dokumentów i powołał się na niemożność

poświadczenia ich za zgodność oraz okazania oryginałów, chociaż zgodnie z art. 382 k.p.c. miał obowiązek wydania orzeczenia na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, gdyby do takiego postępowania doszło. Podkreślenia wymaga, że użyte w art. 382 k.p.c. pojęcie "materiału zebranego w postępowaniu" ma znaczenie szersze niż ustalona w sprawie podstawa faktyczna. Obejmuje ono także takie elementy jak podstawa faktyczna powództwa (wniosku), oświadczenia stron, w tym zarzuty stron, wyniki postępowania dowodowego oraz inne czynności procesowe, działania i zdarzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 kwietnia 2015 r., I CSK 322/14 i z dnia 21 marca 2014 r., IV CSK 380/13, niepublikowane) istotne dla oceny przedmiotu sporu i zarzutów apelacyjnych.

Za trafny należało uznać także zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. (powiązanie z art. 361 k.p.c. było bezprzedmiotowe), ponieważ uzasadnienie zaskarżonego postanowienia nie zawiera wszystkich koniecznych elementów wskazanych w art. 328 § 2 k.p.c., co uniemożliwia dokonanie właściwej kontroli prawidłowości rozstrzygnięcia. Przepis ten, stosowany odpowiednio w postępowaniu apelacyjnym za pośrednictwem art. 391 § 1 k.p.c., nakazuje objęcie uzasadnieniem podstawy faktycznej, dokonanie oceny przeprowadzonych dowodów oraz wyjaśnienie podstawy prawnej orzeczenia z przytoczeniem przepisów prawa, ponadto sąd drugiej instancji ma obowiązek ustosunkowania się do zarzutów zawartych w apelacji (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07; wyrok z dnia 11 grudnia 2008 r., IV CSK 331/08, niepubl.). Zaskarżone postanowienie nie obejmuje tych wymaganych elementów, niezależnie od omówionej problematyki oceny wypełnienia przez uczestnika obowiązku dowodowego. Pominięta została kwestia decyzji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w P. z dnia 11 marca 1963 r. oraz jej skutków w odniesieniu do żądania wnioskodawców. Z zakresu kognicji sądu drugiej instancji, wskazanego także w uchwale z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, wynika, iż sąd ten nie jest związany zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego. Twierdzenie uczestnika, że posiada prawo do korzystania z nieruchomości wnioskodawców dotyczyło także uprawnienia wynikającego z wymienionej decyzji

nie zostało poddane ocenie. Brak stanowiska Sądu Okręgowego w tym względzie, a Sąd Rejonowy poprzestał na wskazaniu faktu wydania tej decyzji.

Decyzja z dnia 11 marca 1963 r. została wydana na podstawie art. 35 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości (jedn. tekst Dz.U. z 1974 r. Nr 10, poz. 64 ze zm., dalej: „u.z.t.w.n.”) i przyznawała Zakładom Energetycznym - Przedsiębiorstwu Państwowemu Zakładowi Energetycznemu P. T. prawo do korzystania z nieruchomości celem założenia linii wysokiego napięcia oraz nieograniczonego dostępu do tej linii w celu konserwacji i eksploatacji. W uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2014 r., III CZP 87/13 (OSNC 2014, nr 7-8, poz. 68) zostało wyrażone stanowisko, że decyzja wydana na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 u.z.t.w.n. stanowiła dla przedsiębiorstwa państwowego tytuł prawny do wykonywania objętych nią uprawnień, a korzystanie z nich nie prowadziło do zasiedzenia służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu.

W uzasadnieniu Sąd Najwyższy objaśnił, że tytuł prawny do wkroczenia na cudzą nieruchomość dla jednorazowego wykorzystania jej w określonym celu lub wykorzystywania jej w pewnych celach przez dłuższy czas może wynikać z ustawy, z umowy z właścicielem rodzącej skutki rzeczowe albo tylko obligacyjne albo też z aktu administracyjnego. W okresie obowiązywania ustawy z dnia 12 marca 1958 r. stosowany był szczególny tryb wywłaszczenia, przewidziany w art. 35 ust. 1, który stanowił, że organy administracji państwowej, instytucje i przedsiębiorstwa państwowe mogą za zezwoleniem organu do spraw wewnętrznych prezydium powiatowej rady narodowej zakładać i przeprowadzać na nieruchomościach - zgodnie z zatwierdzoną lokalizacją szczegółową - ciągi drenażowe, przewody służące do przesyłania płynów, pary, gazów, elektryczności oraz urządzenia techniczne łączności i sygnalizacji, a także inne podziemne lub nadziemne urządzenia techniczne niezbędne do korzystania z tych przewodów i urządzeń. Przeprowadzenie przewodów i urządzeń wiązało się z zagwarantowaniem prawa dostępu do nich w celu wykonywania czynności związanych z konserwacją przez osoby upoważnione przez właściwy organ, instytucję lub przedsiębiorstwo państwowe (ust. 2). Po uchyleniu tej ustawy w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce

gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 30, poz. 126, dalej: „u.g.g.”), kwestię tę analogicznie regulował art. 70 (przed zmianą ustawy art. 75). Po wejściu w życie ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (jedn. tekst: Dz.U. z 2010 r. nr 102, poz. 651 ze zm., dalej: „u.g.n.”), która uchyliła ustawę z dnia 21 sierpnia 1985 r., problematyka tego szczególnego wywłaszczenia została objęta art. 124. W nauce i orzecznictwie dominuje stanowisko, że wydanie decyzji na podstawie art. 35 ust. 1 u.z.t.w.n., art. 70 u.g.g. i art. 124 u.g.n. prowadzi do trwałego ograniczenia prawa własności nieruchomości, ponieważ nakłada na właściciela nieruchomości obowiązek znoszenia stanu faktycznego ukształtowanego przebiegiem urządzeń przez strefę, w której było i mogło być wykonywane jego prawo; czas ograniczenia własności nie został oznaczony (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2010 r., III CZP 116/09, OSNC - ZD 2010 nr 3, poz. 92; wyroki: z dnia 9 stycznia 2008 r., II CSK 432/07; z dnia 9 marca 2007 r., II CSK 457/06, niepublikowane i postanowienie z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 156/07, OSNC 2008, nr 9, poz. 103). Ograniczenie prawa własności w celu wykonywania na niej uprawnień o treści zbliżonej do tych, które są właściwe dla służebności przesyłowej, dokonane decyzją administracyjną ma charakter publicznoprawny, jako szczególny rodzaj wywłaszczenia.

Decyzje mają charakter trwały (art. 16 § 1 k.p.a.), także i z tego względu, że związane były z realizacją inwestycji o charakterze trwałym (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 października 2012 r., K 4/10, OTK - A 2012, nr 9, poz. 106). Uchylenie ustawy z dnia 12 marca 1958 r., a następnie z dnia 29 kwietnia 1985 r. nie powodowało utraty przyznanych uprawnień do cudzej nieruchomości, które mogą być realizowane na podstawie ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. i w razie potrzeby uprawniony może uzyskać orzeczenie zezwalające na dostęp do urządzeń. Skutki decyzji dotyczą każdego kolejnego właściciela nieruchomości oraz każdego kolejnego przedsiębiorcy odpowiedzialnego za eksploatację i utrzymanie zainstalowanych urządzeń (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2000 r., III CZP 116/09 i postanowienie z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 156/07).

Charakter władania cudzą nieruchomością w zakresie treści odpowiadającej służebności przesyłu, a po dniu 3 sierpnia 2008 r. służebności przesyłu, prowadzący do zasiedzenia tej służebności, różni się od charakteru władania nieruchomością przez przedsiębiorcę w związku z wydaniem w stosunku do jej właściciela decyzji na podstawie art. 35 ust. 1 u.z.t.w.n., art. 70 ust. 1 u.g.g. i art. 124 ust. 1 u.g.n. Decyzja prowadzi do wywłaszczenia właściciela nieruchomości przez trwałe ograniczenie jego prawa. Zasiedzenie służebności (art. 292 k.c.) ma na celu uporządkowanie długotrwałych skutków praworzeczowych korzystania z cudzej nieruchomości przez osobę trzecią bez tytułu prawnego. Właściciel nieruchomości może doprowadzić do odzyskania pełni władztwa przez wysunięcie roszczeń negatoryjnych lub zmierzających do ustanowienia służebności. W odniesieniu do uprawnień wynikających z ustawy i decyzji administracyjnych takie prawo właścicielowi nie zostało przyznane. Niezależnie od tego, ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 116, poz. 731) nie doprowadziła do wygaszenia tych praw. W tej sytuacji Sąd Najwyższy stwierdził, że wykonywanie uprawnień wynikających z tych decyzji administracyjnych nie prowadzi do nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej odpowiadającej służebności przesyłu, ponieważ korzystanie z uprawnień przyznanych decyzją nie było posiadaniem, o jakim mowa w art. 292 w związku z art. 172 § 1 k.c. Stanowisko wyrażone w tej uchwale oraz jej uzasadnieniu podziela Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę kasacyjną.

Podniesienie przez uczestnika zarzutu korzystania z nieruchomości wnioskodawców na podstawie wskazanej wyżej decyzji administracyjnej nakładało na Sąd obowiązek rozważenia skuteczności tego uprawnienia, którego istnienie wyłączało możliwość uzyskania drogą zasiedzenia służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu albo służebności przesyłu. Złożenie przez uczestnika także ewentualnego zarzutu nabycia przez zasiedzenie służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu nie było połączone z wykazaniem przyczyn takiego ukształtowania stanowiska względem żądania wnioskodawców. W orzecznictwie został zaprezentowany pogląd, że przedsiębiorca przesyłowy może wywodzić swoje uprawnienie do władania cudzą nieruchomością w granicach bądź określonych decyzją administracyjną, wydaną na podstawie art. 35 u.z.t.w.n.

bądź z przysługującej mu służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu lub służebności przesyłu i od jego woli zależy, czy wybierze drogę postępowania administracyjnego, czy też regulację cywilnoprawną (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2015 r., II CSK 310/14, niepubl.). Nie można wykluczyć zaistnienia takiej sytuacji, w której przedsiębiorca nie będzie mógł zrealizować w drodze administracyjnej uprawnienia przyznanego decyzją administracyjną. Wymagałoby to jednak wykazania okoliczności wskazujących na taką niemożność oraz jednoznacznego określenia swojego stanowiska w tym względzie, z uwagi na zasadnicze różnice pomiędzy tymi regulacjami. W sprawie, której dotyczy skarga kasacyjna uczestnik podniesione zarzuty ukształtował jako zasadniczy i ewentualny. Sądy obu instancji objęły rozpoznaniem zarzut zgłoszony jako ewentualny bez odebrania od uczestnika oświadczenia w kwestii określenia jednoznacznego stanowiska, czy kolejności ich rozważenia. Natomiast do rozpoznania drugiego zarzutu w ogóle nie doszło. Nieprawidłowości w tym względzie doprowadziły do naruszenia także art. 305¹ k.c., skoro nie został rozpoznany zarzut wywodzenia przez uczestnika uprawnień z decyzji administracyjnej.

Nie zasługiwały na podzielenie zarzuty dotyczące niewłaściwego zastosowania art. 292 w związku z art. 172 § 1 k.c., za pośrednictwem których uczestnik kwestionował niedopuszczalność ustalania w tej sprawie nabycia służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu przez Skarb Państwa, który nie brał udziału w postępowaniu. Przyjęta została w orzecznictwie możliwość dowodzenia w sprawie o zapłatę wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości albo w sprawie o ustanowienie służebności przesyłu i zapłatę, nabycia tej służebności w drodze zasiedzenia, ale jedynie przez uczestnika takiego postępowania. Mimo niewydawania orzeczenia dotyczącego takiego zarzutu, stanowisko Sądu wiąże uczestników takiego postępowania. Nie jest ono natomiast wiążące dla innych podmiotów. Prowadzi to do wniosku, że gdy nabywcą służebności w drodze zasiedzenia miałaby być osoba trzecia, nawet jeśli uczestnik postępowania byłby jej następcą prawnym, to dowodzenie, że nabyła ona służebność w drodze zasiedzenia nie może być prowadzone w tej sprawie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2012 r., I CSK 641/11, niepubl.). Sąd

Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną podziela zapatrywanie, że zachodziłaby potrzeba w takim przypadku wystąpienia z odrębnym żądaniem stwierdzenia nabycia w drodze zasiedzenia służebności na rzecz osoby, która spełniałaby wymagane przesłanki i wносиła o wydanie takiego orzeczenia.

W obecnym stanie sprawy nie było potrzeby ustosunkowywania się przez Sąd Najwyższy do pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z zasady przewidzianej w art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ i art. 13 § 2 k.p.c.